

Noen ganger er det nødvendig at mindretall også vinner fram, konstaterer Norges kristelige legeforening.

Hvorfor reservasjonsrett for helsepersonell?

KRONIKK

Olav Magnus S. Fredheim

Styreleder, Norges Kristelige Legeforening

Morten Magelssen

Etikkutvalget, Norges Kristelige Legeforening

BEHOVET FOR RESERVASJONSRETT inntrer når flertallet vedtar en rettighet eller en plikt som strider mot mindretallets overbevisning. Reservasjonsretten innebærer derfor et grunnleggende dilemma: Skal mindretallet tvinges til å følge flertallets beslutninger?

Retten til å følge egen overbevisning i viktige etiske spørsmål er en sentral menneskerettighet og omtales som samvittighetsfrihet i FNs menneskerettighetserklæring, punkt 18. Klassiske eksempler på retten til samvittighetsfrihet er å nekte militærtjeneste eller å nekte å utføre abortinngrep.

HELSEPERSONELLS lovfestede reservasjonsrett ved abort dekker utførelse av og assistanse ved inngrepet. I tillegg har Helsetilsynet uttalt at fastleger bør kunne reservere seg mot å henvise til abort. Helsepersonell som mener at befruktete egg har menneskeverd, kan også ønske å reservere seg fra å skrive ut prevensjonsmidler som skader et befruktet egg, og fra visse teknikker innen kunstig befruktning.

Reservasjon fra å yte kunstig befruktning til likekjønnede par og enslige, begrunnet i barns rett til å vokse opp med biologiske foreldre, er omstridt. Hvis det innføres fosterdiagnostiske teknikker som har som formål å finne utviklingsavvik som igjen skal lede til selektiv abort, kan det bli et krav om reservasjon også mot å utføre dette.

I alle land der eutanasi og legeassistert selvmord er blitt tillatt, er det også innført reservasjonsrett.

Mange helsepersonell som har moralske kvaler overfor visse behandlinger, finner likevel at den beste praktiske løsningen er å etterkomme pasientens ønske om behandling. For noen blir samvittighetskonflikten imidlertid så sterk at de ikke kan leve med et slikt valg. Deres ønske om ikke å bidra i slik behandling bør respekteres forutsatt at ønsket om reservasjon fyller visse krav.

DEN AVGJØRENDE GRUNNEN til at helsepersonells reservasjonsrett bør respekteres, er hensynet til den enkeltes moralske integritet. Moralsk integritet er å ha et sett med moralske grunnoppfatninger, og å leve i tråd med disse. Når en lege vil reservere seg fra å yte en viss behandling, er det fordi det å yte behandlingen strider mot hans dype etiske eller religiøse oppfatninger. Vi har alle slike dype oppfatninger, som vi regner som svært viktige for oss, og som utgjør en sentral del av hvem vi er, vårt selvbilde. Moralsk integritet er tett knyttet til det å vise troskap mot disse dype oppfatningene. Hvis du må handle mot dine dype oppfatninger, er det ikke lenger samsvar mellom prinsipper og handlinger, og din moralske integritet skades. Et

INTEGRITET OG RETTIGHETER: Formålet er ikke å formidle moralske dommer over andre, skriver Olav Magnus S. Fredheim og Morten Magelssen i Norges Kristelige Legeforening. De drøfter hensynet til den enkelte behandleres moralske integritet og pasientenes rettigheter når de står mot hverandre. (Foto: Colourbox)

Retten til å følge egen overbevisning i viktige etiske spørsmål er en sentral menneskerettighet

ønske om å reservere seg mot å delta i en gitt behandling er et forsøk på å bevare sin moralske integritet. Å skulle yte behandlingen på tross av sin overbevisning, ville føre til en opplevelse av selvbedrag, som igjen fører til tap av selvrespekt. Det kan lede til tanker i retning av «Jeg ville ikke kunne leve med meg selv hvis jeg gjorde dette...».

I UTGANGSPUNKTET er enkeltpersoners moralske integritet et gode også for samfunnet. Det er to grunner til dette:

Samfunn og stat skal legge til rette for det gode liv, og moralsk integritet er en viktig forutsetning for og ingrediens i hver innbyggers gode liv.

I tillegg er det instrumentelt viktig for samfunnet at hver enkelt innbygger og profesjonsutøver har moralsk integritet: Det fremmer tillit og gode moralske valg som kommer fellesskapet til gode. Samfunnet har derfor grunn til å beskytte borgerens moralske integritet, helsepersonells inkludert. Historien har vist at profesjonsetikken raskt kan forvitte dersom det ikke er rom for at den enkelte profesjonsutøver kan reservere seg mot uetiske handlinger.

NÅR BØR MAN RESPEKTERE ønske om reservasjon?

For at et ønske om reservasjon skal ha krav på samfunnets respekt, bør noen sentrale kriterier være oppfylt. For det første må det dreie seg om en dyp overbevisning og et

klart brudd på denne overbevisningen.

Videre må det være et plausibelt rasjonale bak ønsket om reservasjon. Et ønske om reservasjon som er i tråd med medisinen egen etikk eller med tradisjonelle etiske normer, vil også stå sterkere enn et reservasjonsønske som bryter med allmenn etikk eller tradisjonell profesjonsetikk. Et ønske om å reservere seg fra å utføre abortinngrep vil oppfylle alle disse kriteriene og bør respekteres. På den andre siden vil for eksempel et ønske om å reservere seg fra å behandle pasienter med sykdommer som skyldes en helse-skadelig livsstil, ikke oppfylle kriteriene.

NÅR BØR MAN IKKE RESPEKTERE ønske om reservasjon?

For å sikre befolkningen tilgang på nødvendige helsetjenester, er det avgjørende at helsepersonell ikke skal kunne reservere seg mot livsviktig behandling der prognosen forverres dersom behandlingen må utsettes. Dette gjelder også alvorlige tilstander som oppstår som komplikasjon etter behandlinger som helsepersonellet har reservert seg mot.

Likeledes bør det ikke være mulig å reservere seg mot å behandle grupper av pasienter eller spesielle sykdommer. For eksempel bør helsepersonell ikke kunne reservere seg mot å behandle pasienter på grunn av etnisitet, legning eller religion, eller sykdommer som skyldes en livsstil som helsepersonellet me-

ner er moralsk gal – for eksempel kjønnsykdommer.

Dette innebærer at et ønske om å reservere seg mot å utføre eller henvise til assistert befruktning av lesbiske ikke har krav på samfunnets respekt dersom begrunnelsen er parets legning. Derimot bør et ønske om å reservere seg mot å utføre eller henvise til assistert befruktning av lesbiske eller enslige ha krav på samfunnets respekt dersom begrunnelsen er barnets rett til en mor og en far. Dette er en avgjørende forskjell.

GODT BEGRUNNEDE ØNSKER om reservasjon bør altså respekteres – både av hensyn til helsepersonellet, og fordi det å respektere godt begrunnede ønsker om reservasjon fører til et bedre samfunn. For at de som søker behandlingene man reserverer seg mot å utføre eller henvise til ikke skal måtte bære en urimelig byrde, kreves det imidlertid at den som reserverer seg opptrer på en ryddig og respektfull måte. Dette vil både innebære å sørge for at pasienten så tidlig som mulig i kontakten blir informert om at han må få den aktuelle hjelpen fra annet helsepersonell, og å sørge for at pasienten får vite hvordan han kan gå frem for å få oppfylt sin rett til henvisning eller behandling. Formålet med reservasjon er ikke at helsepersonellet skal få formidlet en moralsk dom, men at man skal slippe å handle i strid med sin samvittighet.